

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

29-ste JAARGANG, NUMMER 2, FEBRUARI 1993

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11

8232 BD Lelystad

Postgiro 30 76 95

WAAROM LOPEN JONGEREN NIET WARM VOOR DE VAKBEWEGING?

Onlangs hebben medewerkers van twee Amsterdamse universiteiten een uitgebreid onderzoek gedaan naar de samenstelling van het ledenbestand van de Nederlandse vakbeweging. Volgens een van de onderzoekers ging het om een 'uniek' onderzoek, het omvangrijkste dat ooit op dit gebied in Nederland is verricht ¹⁾. De konklusies die de onderzoekers trekken zijn echter niet zo verrassend, De bonden, zo menen zij, zijn nog altijd onvoldoende representatief en het zijn vooral de jongeren die niet warm lopen voor de vakbeweging. Dat in strijd met deze konklusie FNV-sekretaris L. Groen de vakbeweging wel degelijk in grote mate representatief vindt, verrast al evenmin. Gezien zijn functie kon hij moeilijk anders dan de onderzoekers tegenspreken.

Voor zover uit de weergave van hun uitkomsten valt af te leiden zijn de onderzoekers op de vraag naar het waarom van een en ander naar onze mening niet bijzonder diep ingegaan. Volgens een van de onderzoekers, de socioloog dr. J. Visser, heeft het geringe aandeel van de jongeren in de vakbeweging onder meer te maken met de lage organisatiegraad in sectoren waar ze vaak gaan werken. Dat lijkt er verdacht veel op, dat dr. Visser de afwezigheid van jongeren verklaart uit de lage organisatiegraad inplaats van de lage organisatiegraad (in niet onbelangrijke mate) aan de afzijdigheid van de jongeren toe te schrijven. Hij konstateert niettemin, dat jongeren „tamelijk kritisch staan tegenover een vakbondslidmaatschap.

Wie zich afvraagt hoe of die kritische instelling moet worden verklaard, dient volgens ons met een aantal dingen rekening houden waaraan bij het 'unieke' onderzoek nauwelijks aandacht schijnt te zijn besteed. Wat precies is de functie van de vakbeweging in de kapitalistische maatschappij? Hoe komt het, dat ouderen minder kritisch tegenover de vakbeweging staan dan jongeren? In hoeverre zijn maatschappelijke ontwikkelingen — dat wil zeggen: veranderingen die zich in de samenleving voltrekken — van invloed op de positie van de vakbeweging en haar wijze van functioneren? En zo er duidelijk een invloed valt te bespeuren, heeft de sterke daling van de organisatiegraad (van 25 naar 14 procent in de laatste jaren) daarmee ook te maken?

1) Wij baseren ons op een aan dit onderzoek gewijd artikel in „De Volkskrant” van 11 januari j.l.

De vakbeweging ontstond in Groot-Brittannië toen daar de kapitalistische produktiewijze tot ontwikkeling kwam. Deze ging gepaard met grootschalige roofofbouw op de arbeidskracht, met vrouwen- en kinderarbeid, met lage lonen en zéér lange arbeidstijden, met slechte huisvesting van de arbeiders en met slechte hygiënische toestanden. Vernieling van de machines was de eerste vorm van verzet daartegen. Weldra trachtten de arbeiders met stakingen verbetering af te dwingen. De bonden waarin zij zich organiseerden om sterk te staan tegenover de ondernemers streefden er vervolgens naar aan de onderhandelingsstafel betere lonen en arbeidsvoorwaarden af te dwingen. Deze gang van zaken leidde ertoe, dat de bonden het aangewezen instituut werden voor de verkoop van de waar arbeidskracht tegen de op ieder tijdstip geldende marktprijs, die mede afhankelijk is van het heersende sociale klimaat. Aldus werd de vakbeweging een instelling van de kapitalistische maatschappij en dientengevolge onderworpen aan de wetmatigheden van de kapitalistische produktie.

Vanzelfsprekend diende en dient de vakbeweging nog steeds tot op zekere hoogte de belangen van de werkenden, maar slechts bepaalde belangen binnen bepaalde grenzen. Als gevolg van haar funktie werd het haar voornaamste taak te bemiddelen tussen arbeiders en ondernemers. Tevens moest en moet zij, zoals meer dan een eeuw geleden de Engelsman William Morris al betoogde ²⁾, „het menselijk deel van de kapitalistische machinerie in goede konditie houden en daardoor die machinerie vrijwaren van het gruis der ontevredenheid.”

Uiteraard kon en kan de vakbeweging haar bemiddelende rol slechts dan naar behoren vervullen zolang zij zowel door de ondernemers als door de arbeiders als onderhandelingspartner werd en wordt geaccepteerd. Vandaar dat het van zoveel belang is in welke mate zij de arbeiders vertegenwoordigt; vandaar dat zij die het onderzoek hebben verricht het bijzonder „zorgwekkend” noemen dat de vakbeweging bij de jongeren niet goed aanslaat.

Geen enkele vakbond zou ook maar één enkele dag door welke ondernemer of welke ondernemersorganisatie ook geaccepteerd zijn als niet gebleken was dat het optreden van de vakbeweging in belangrijke mate bijdraagt tot het (zover mogelijk!) handhaven van de sociale vrede. Anderzijds zou geen enkele vakbond ook maar één enkele dag geaccepteerd zijn door de arbeiders indien de vakbond in kwestie niet zou zijn opgekomen voor sommige van hun specifieke belangen. Aan het feit dat zij dit gedaan heeft dankt de vakbewegingsmythe haar ontstaan, de mythe namelijk dat zij niet slechts voor bepaalde (bepaalde) belangen van de arbeidende klasse zou opkomen, maar onder *alle* omstandigheden en *te allen tijde* voor *al* haar belangen.

Dat de vakbeweging een instituut is dat als verkoopster van de waar arbeidskracht en door haar bemiddelende funktie een zeer belangrijke bijdrage levert tot handhaving van de sociale vrede werd door de ondernemers en door de regeringen die hun belangen behartigden niet terstond beseft en pas naarmate de industriële produktie en daarmee het werk van de bonden van meer betekenis werd drong dat tot hen door.

In Groot-Brittannië — de bakermat van het kapitalisme — werd het de arbeiders in het jaar 1799 bij de wet verboden zich in vakbonden te organiseren. Het duurde een kwart-eeuw eer de desbetreffende wetten werden ingetrokken. Een jaar later, in 1825, werd het recht zich te organiseren en het recht tot staken wettelijk erkend.

In Frankrijk, waar het kapitalisme langzamer (en dus later) tot ontwikkeling kwam, waren vakorganisatie en werkstaking verboden van 1791 tot 1864. In Nederland golden tijdens de Bataafse republiek en de daarop volgende tijdelijke inlijving bij Frankrijk

2) William Morris in 1885 in zijn boek „Lecture on Socialism”.

dezelfde verboden als daar in 1791 (dus tijdens de grote Franse revolutie) waren afgekondigd. Maar in Nederland duurde het tot april 1872 (!) eer de wettelijke belemmeringen voor de vakorganisatie werden opgeheven.

Naarmate de tijd verstreek werden de positie van de vakbeweging en haar functie hoe langer hoe duidelijker. Om daarvan een enkel voorbeeld te geven: in 1845 werd in Londen een kongres van de vakbeweging gehouden alwaar gesproken werd over „het gemeenschappelijk belang van werknemers en werkgevers” en over de noodzakelijkheid van „een goede verstandhouding tussen hen”. Op hetzelfde kongres werd eveneens „een al te haastige hantering van het stakingswapen” afgekeurd. Dit en andere onderwerpen van discussie vormden — zo heeft de Britse vakbondsbestuurder Victor Feather geschreven — een teken dat „de vakbeweging volwassen aan het worden was”. Hij noemde de opvatting dat „de arbeiders en kapitalisten een gemeenschappelijk belang hebben” een „positieve ontwikkeling” 3).

Wat nu de bemiddelende rol van de vakbeweging betreft, zij kan deze het beste uitoefenen wanneer de vakbondsmythe niet al te zeer wordt aangetast en haar daarom een zekere speelruimte wordt gelaten. Op het behoud van een dergelijke speelruimte legde de Britse vakbeweging bijvoorbeeld dan ook sterk de nadruk toen deze van overheidswege deze dreigde te worden verkleind. Dat gebeurde o.a. toen Barbara Castle daarin een middel zag om een einde te maken aan de vele ‚wilde’ stakingen. Vertegenwoordigers van de vakbeweging probeerden haar duidelijk te maken, dat zij het beter aan hen kon overlaten de vakbondsleden weer in het gareel te brengen 4). Victor Feather, een van die vertegenwoordigers, zei bij een andere gelegenheid dat „de vakbonden en de ondernemers in gelijke mate door ongecontroleerde akties van de arbeiders werden bedreigd” 5).

Waarmee men nu in het huidige tijdvak te maken heeft is de omstandigheid, dat de ontwikkeling van het kapitalisme ertoe heeft geleid dat de vakbeweging heel wat minder speelruimte heeft dan toen het kapitaal nog roofofbouw op de arbeidskracht pleegde en een vooruitziende ondernemer als Robert Owen, in het belang van grotere produktiviteit, voor allerlei sociale verbeteringen pleitte. In feite is de speelruimte voortdurend kleiner geworden. Maar die ontwikkeling is na de tweede wereldoorlog overal daar waar de zogenaamde „welvaartsstaat” geschapen werd aanzienlijk versneld.

Het valt te bergipen dat de ontwikkeling die we hier op het oog hebben leidde tot een verzwakking van de vakbondsmythe. Wat die verzwakking zo niet gehéél tegenhield dan toch in elk geval enigszins afremde was de vakbondstraditie, die zoals iedere traditie een taai leven bleek te hebben. Maar die traditie oefende vooral haar invloed uit op o u d e r e arbeiders. De jongere generaties hebben haar nooit zo beleefd. Hier ligt de verklaring dat de vakbeweging de jongeren zo onverschillig laat.

Wanneer ouderen hun hoofd schudden over de apathie van de jongeren en betogen dat zij (ze bedoelen de vakbonden) voor dit of dat toch hebben ‚gevochten’ dan antwoorden de jongeren dat zij daaraan geen boodschap hebben. Het kan moeilijk anders aangezien de jongeren met een praktijk van de vakbeweging worden gekonfronteerd die — gevolg van de geringere speelruimte — van de vakbondsmythe weinig of niets meer heel laat.

Een belangrijkste reden voor vakbondsleden om hun lidmaatschap op te zeggen, aldus de onderzoekers, „is het ‚produkt’ van de vakbond”, anders gezegd „de slechte dienstverlening”. Wat zij signaleren is dit, dat er in de zogenaamde ‚welvaartsstaat’ voor allerlei

3) Victor Feather, „The essence of trade unions” (Het wezen van de vakbeweging), Londen 1963, blz. 17.

4) Een en ander blijkt uit hetgeen Mrs. Barbara Castle daaromtrent heeft opgetekend in haar dagboeken.

5) Wij citeren Vic Feather hier uit het Britse dagblad „The Guardian” van 2 juni 1972.

vroegere eisen waarvoor de vakbeweging en bepaalde politieke partijen zich sterk maakten niet meer behoeft te worden gevochten en de vakbeweging — als instelling van de kapitalistische samenleving — voor tal van huidige eisen van de arbeiders niet vechten kan. Maar dit aspekt, het belangrijkste aspekt als het om de tegenwoordige positie van de vakbeweging gaat, schijnt de onderzoekers te zijn ontgaan, lijkt in elk geval schromelijk door hen verwaarloosd.

Het komt ons voor dat wij de vragen die wij in de aanvang van dit artikel hebben gesteld inmiddels, zij het dan uiteraard beknopt, hebben beantwoord. Uit onze beantwoording valt af te leiden, waarom een vakbondsbestuurder als Groen zich tegen de belangrijkste (overigens niet nader toegelichte of verklaarde) konklusie van het onderzoek verzet. Vakbondsbestuurders verschijnen aan de onderhandelingstafel met de pretentie dat zij de arbeiders vertegenwoordigen en derhalve namens de arbeiders bepaalde kontrakten afsluiten. Aan die pretentie ontleent de vakbeweging min of meer haar reden van bestaan. Zou de vakbeweging als geheel, of zou een bepaalde vakbond, erkennen allerminst representatief te zijn, dan zou daarmee in feite haar bestaansgrond worden aangetast.

De Volkskrant vermeldt dat volgens het onderzoek „meer dan de helft van de niet-leden het oneens is met de stelling dat de vakbonden geen functie hebben in een welvaartsstaat”. Dat betekent, dat iets minder dan de helft van de niet-leden wél van mening is dat er in de ‚welvaartsstaat’ voor de vakbeweging geen taak meer is weggelegd. Beide groepen hebben tot op zekere hoogte gelijk. Het hangt er maar van af wat voor functie en wat voor taak men op het oog heeft. Ook in de tegenwoordige modern-kapitalistische maatschappij heeft de vakbeweging de functie de waar arbeidskracht te verkopen. Maar in de huidige samenleving kan de vakbeweging doodeenvoudig niet voor de arbeiders optreden wanneer het gaat om dingen waarmee zij haar rol als bemiddelaar en haar taak van handhaving der sociale vrede op het spel zou zetten.

De onderzoekers vermelden, zo blijkt uit het krantenartikel, tal van op zichzelf niet oninteressante feiten. Het feit bijvoorbeeld dat de vakbondsleden verdeeld zijn over de vraag of de organisaties zich uitsluitend voor eigen leden moeten inzetten en niet-leden links moeten laten liggen. Maar dat soort dingen heeft toch eigenlijk op zichzelf maar betrekkelijke betekenis. Ze dienen in veel wijder verband te worden bekeken. Wat al vele tientallen jaren typerend is voor de positie van de vakbeweging is dit, dat ze zich in veel gevallen niet eens meer voor de eigen leden in kan zetten. En daaraan moet dan worden toegevoegd, dat het weinig zin heeft te vragen of ze de niet-leden wel of niet links moeten laten liggen. Want het is zo, dat ze niet anders kan handelen dan ze in de praktijk steeds doet, namelijk opkomen voor de belangen van de organisatie als organisatie. Niet minder, maar ook bepaald niet méér.

Vakbondsleden vinden, zeggen de onderzoekers, dat de bonden het meest succesvol zijn als het gaat om individuele hulp- en dienstverlening en het verstrekken van informatie. Inderdaad, dat zijn specifieke taken die ook na alle veranderingen die zich op maatschappelijk gebied voltrokken hebben nog altijd vervuld moeten worden. Maar deze individuele vakbondstaken houden geen enkel verband met de klassebelangen van de werkkenden die naarmate de kapitalistische ontwikkeling voortschrijdt hoe langer hoe scherper tegenover de belangen van het kapitaal komen te staan en alleen al om die reden door de vakbeweging — onontbeerlijke instelling van de kapitalistische maatschappij — niet kunnen worden behartigd.

„Beleid en akties van de vakbeweging lijken geen grote rol te spelen bij het opzeggen van het lidmaatschap”, menen de onderzoekers. Maar vele ondervraagden hebben als reden voor die opzegging verandering van status, bijvoorbeeld andere baan, werkloosheid

of pensionering opgegeven. Dat zijn redenen die met beleid of akties van de vakbeweging vrijwel niets te maken hebben en waaruit konklusies omtrent beleid en akties dus niet kunnen worden getrokken. Over die zaken hebben de ondervraagden blijkbaar niets gezegd. Werkloosheid en pensionering heeft er altijd toe geleid dat ook zéér onkritische vakbondsleden om puur financiële reden voor het lidmaatschap bedankten. Zij die werkloos werden meldden zich, als ze aan de vakbondsmythe bleven geloven, meestal weer aan zodra ze weer aan de slag kwamen. De onderzoekers hebben kennelijk de schijn voor het wezen gehouden en hebben daarbij totaal vergeten dat zchijn bedriegt.

Tot slot: waarom vinden niet alleen vakbondsbestuurders, maar ook ondernemers en wetenschappers het „zorgwekkend” dat de vakbeweging niet voldoende representatief is? Hun zorgen spruiten hieruit voort, dat als gevolg van dit feit de mogelijkheden voor de vakbeweging om de arbeiders onder controle te houden en aldus de sociale vrede te verzekeren hoe langer hoe geringer worden. De veranderingen die een verzwakking van de vakbondsmythe veroorzaken hebben tot gevolg, dat de arbeiders hoe langer hoe meer voor de noodzaak van zelfstandig optreden komen te staan. Of ze willen of niet ze ziin gedwongen hun eigen boontjes te doppen. Dat ervaren niet alleen de vakbondsbestuurders, maar alle vertegenwoordigers van de bestaande orde als een hoogst ernstige zaak.

— o —

PIJNLIJKE WOORDEN VOOR DE P. v. d. A. EN . . . VOOR FELIX ROTTENBERG

Vier jaar geleden heeft de Partij van de Arbeid besloten een beurs toe te kennen aan degenen die zich op de een of andere wijze had onderscheiden door onderzoek naar de geschiedenis van de sociaal-demokratie. Dit ter stimulering van verder onderzoek. In januari j.l. is deze beurs voor de tweede maal uitgereikt, ditmaal aan drs. Henny Buiting, de schrijver van het lijvige boek over de richtingenstrijd in de vooroorlogse SDAP tussen 1900 en 1909, het jaar van het beruchte buitengewone kongres van Deventer. Wij hebben dit boek toen het verscheen uitgebreid in *Daad en Gedachte* besproken en er van gezegd, dat we deze uitermate kritische en doorwrochte studie als een standaardwerk beschouwen waar toekomstige geschiedschrijvers moelijk omheen zouden kunnen. Vrijwel dezelfde bewoordingen staan in het rapport van de onafhankelijke jury, die blijkbaar niet gearzeld heeft om Buiting voor de beurs aan te wijzen, ook al is zijn oordeel over de toenmalige SDAP weinig vlelend.

Het juryrapport noemde Buiting een onafhankelijke dwarsligger, die bepaald niet terugschrikt voor afwijkende standpunten. Hoe juist dit gezien was bleek bij de uitreiking van de naar Willem Dress sr. genoemde beurs. Buiting hield daar een toespraak van ongeveer twintig minuten, waarin hij — na uiteraard dank voor de toekenning te hebben gebracht — zich uiterst kritisch uitliet zowel over de SDAP als over de PvdA die haar heeft opgevolgd. Voor PvdA-voorzitter Felix Rottenberg, die de bij de beurs behorende cheque zojuist had overhandigd en op de eerste rij pal voor de spreker zat, moeten het twintig buitengewoon pijnlijke minuten zijn geweest.

„Het heeft”, zei Buiting, „iets schrijnends een prijs uitgereikt te hebben gekregen, die genoemd is naar een van de grote architecten van de verzorgingsstaat terwijl de

prijsuitreikende instantie diezelfde verzorgingsstaat ijverig aan het afbreken lijkt.”

Van dat afbreken gaf Buiting een aantal voorbeelden zoals de houding dan wel uitspraken ten aanzien van allochtonen en asielzoekers of wel het gesjoemel met de WAO. Hij noemde even later de sociaaldemocratie „een loyaal en steeds minder kritisch bondgenoot van de heersende machts- en eigendomsverhoudingen.”

Volgens Buiting was dat geen toeval. „De SDAP”, zo zei hij, „was al in een vroeg stadium een burgerlijke hervormingsbeweging die zich sterk maakte voor de verzorgingsstaat.” Hij betoogde ook, dat deze SDAP in feite voor de „burgerlijke emancipatie” van de arbeiders streed en dat wat zij onder ‚socialisme’ verstond niets anders was dan precies deze verzorgingsstaat en dat haar ‚socialisme’ niets te maken had met de klassenstrijd en bepaald ook niets met een klassenloze maatschappij. Aan het slot van zijn toespraak — die door de heer Rottenberg met een steeds somberder gezicht werd aangehoord — noemde Buiting „de ondergang van de sociaaldemocratische beweging een reële historische mogelijkheid”.

Uit dit alles zou kunnen worden afgeleid, dat drs. Buiting omtrent de sociaaldemocratie en in het bijzonder omtrent de SDAP en de PvdA dezelfde opvattingen huldigt als wij. Maar dat is niet zo. Hoewel hij er soms met bepaalde karakteriseringën dicht bij komt, bestaat er tussen hem en ons niettemin een wezenlijk verschil. De volledige, hier niet in zijn geheel weer te geven, tekst van zijn toespraak ligt voor ons. Daaruit blijkt overduidelijk in welk opzicht hij met ons van zienswijze verschilt.

Buiting ziet het zo, dat de sociaaldemocratie tot een burgerlijke hervormingsbeweging en daarmee tot een bondgenoot van het kapitaal *g e w o r d e n* is. Naar onze opvatting is zij dat *van het begin af* aan geweest. Als Buiting konstateert, dat „haar toon veel radicaler was dan haar feitelijk program”, dan wijkt hij hierin van onze analyse af, dat wij de programma’s van de SDAP (want daarop doelt hij) weliswaar progressief maar veel minder, om niet te zeggen in het geheel niet radikaal achten. Niettegenstaande het gebezigde jargon beschouwen wij ze als typische blauwdruk voor de kapitalistische verzorgingsstaat.

Voor zover ons bekend beschouwt Buiting de SDAP tot 1909, toen de oppositie er uit stapte dan wel eruit werd verdreven, nog als een min of meer socialistische partij. Ze verdedigde volgens hem het „kautskyans marxisme”. In onze ogen hebben de theoretische opvattingen van Kautsky — ondanks de schijn — met die van Marx bitter weinig te maken.

Buiting konstateert terecht dat de PvdA „elk contact met haar vroegere achterban verliest”. De juistheid van die konstatering valt niet te betwisten. Maar zien wij het goed, dan ontbreekt bij Buiting, althans in zijn bij uitreiking van de beurs gehouden toespraak, een analyse hoe of het komt, dat de arbeidersklasse lange tijd de (vooral elektorale) achterban heeft gevormd van een inderdaad burgerlijke hervormingsbeweging. Weliswaar ziet Buiting evenals wij, dat de sociaaldemocratie voor de burgerlijke emancipatie van de arbeiders streed. Hij legde echter in zijn toespraak geen verband tussen dat feit en de van haar diepste wezen afwijkende ideologie.

Nu bood de hem toegemeten spreektijd daarvoor ook weinig gelegenheid. Maar dat hij op stuk van zaken toch anders denkt dan wij, kan uit het slot van zijn toespraak worden afgeleid. Dat slot namelijk laat zien, dat Buiting, anders dan wij, het door hem fel bekritiseerde beleid van de PvdA niet als de *o n v e r m i j d e l i j k e* uitkomst van haar burgerlijk wezen beschouwt. Hij rept wel van de ondergang van de sociaaldemocratie als een „reële historische mogelijkheid”, maar hij ziet die mogelijkheid voortspruiten uit een „geforceerde breuk met het eigen sociaaldemocratisch verleden”. Volgens ons is er van een breuk geen sprake, wel van een volstrekt logische ontwikkeling ener partij waarvan ook

het verleden in feite nooit anders dan burgerlijk was.

Buiting zei dat zonder een kritische opstelling tegenover de huidige sociaaldemocratie de beweging ten dode zal zijn opgeschreven en dat daarom onderzoekers dienen aan te sluiten bij haar historische wortels. Naar onze mening heeft de sociaaldemocratie nooit ergens anders in geworteld dan in de burgerlijke maatschappij. De opvatting dat zij als gevolg van scherpe kritiek haar logischerwijze kapitalistische politiek zou kunnen afzweren is er een die wij niet delen. Als Buiting met de woorden „historische wortels” zoiets als ‚socialistische standpunten’ bedoelt, dan zeggen wij dat die nooit anders dan slechts s c h i j n b a r werden gehuldigd.

— o —

IN BELGIE STONDEN MIDDEN-DECEMBER VRIJWEL ALLE TREINEN STIL

„Zwarte donderdag”, zo karakteriseerde het Fbelgisch dagblad *Le Soir* de 17e december 1992. Op die dag reden er praktisch geen treinen in België, bleef ook een aantal bussen van het streekvervoer in de garage en waren er bovendien — overigens soms al eerder begonnen — stakingen dan wel bezettingen bij diverse bedrijven. Zoals te begrijpen valt was vooral de treinstaking van 24 uur, die ook gevolgen had voor het internationale railverkeer, spektakulair. Zij werd uitgeroepen door de gezamenlijke bonden van spoorwegpersoneel en was bedoeld als een fel protest tegen de plannen van de Belgische Spoorwegen tot bezuiniging en reorganisatie..

In het jongste verleden is er al vaker sprake geweest van bezuinigingen bij de Belgische spoorwegen vanwege weinig rooskleurige exploitatieuitkomsten. De doorvoering daarvan heeft echter nauwelijks bijgedragen tot betere financiële resultaten. De Belgische spoorwegen zitten diep in de rode cijfers. Het afgelopen jaar werd een verlies geleden van 3 miljard Belgische franken of wel ruim 150 miljoen gulden. Om een dergelijk verlies weg te werken beraamt de directie maatregelen die de bonden, de sociaaldemocratische zowel als de christelijke, „onverteerbaar” hebben genoemd, onverteerbaar voor het personeel en onverteerbaar voor het reizend publiek.

Aan de vooravond van de aktie heeft het in Vlaanderen verschijnende *Nieuwsblad* de bezwaren samengevat. De bonden, aldus deze krant, zeggen dat wat de onderneming wil, namelijk de opheffing van minder rendabele lijnen en de sluiting van zo’n 60 stopplaatsen en (kleine) stations, rampzalige gevolgen zal hebben voor de dienstverlening en bovendien zal leiden tot het verlies van ruim 3.000 banen.

Slechtere dienstverlening, zo heeft een vakbondsbestuurder opgemerkt, zal het reizigersaandeel doen verminderen en minder reizigers betekent minder inkomsten. Dat is derhalve de bekende vicieuze cirkel. Op die manier saneren de Belgische spoorwegen zich dood. Maar banenverlies en een slechtere dienstverlening vormen niet de enige reden dat de bonden, onder sterke druk gezet door hun leden, tegen de bezuinigings- en reorganisatieplannen protest aantekenen. Het beleid van de directie behelst meer dat hen zwaar op de maag ligt. Zoals bijvoorbeeld:

- de sluipende privatisering van sommige spoorwegwerken;
- een herziening van de loon- en salarisschaal;
- de wijze waarop men de pensioenen denkt te financieren en

— de pensionering van ‚ongeschikt’ verklaarde personeelsleden.

Dat midden-december op de bewuste donderdag aan de stakingsoproep van de bonden unaniem gevolg werd gegeven vormt een duidelijk bewijs van de algemene en diepe ontevredenheid van het Belgische spoorwegpersoneel, dat daarvan overigens eind vorig jaar bepaald niet voor het eerst liet blijken. België heeft de laatste jaren diverse spoorwegstakingen beleefd. Zo in 1986, in 1989, in 1990, in 1991 en dus nu in 1992. In januari j.l. is deze reeks, zoals we aanstonds zullen zien, nog weer voortgezet.

Dat de bonden in december onder sterke druk van de achterban hebben gehandeld valt af te leiden uit verschillende dingen. Niet alleen dat de staking praktisch algemeen was, ook het feit dat de bonden, naar een van de bestuurders tegenover het blad *Dernière Heure* heeft verklaard, heel lang gezocht hebben naar andere en minder ingrijpende vormen van protest, wijst in deze richting. Bovendien: het personeel van de centrale werkplaats *kessel-lo* bij Leuven heeft het niet op de beperkte, want slechts voor 24 uur aangekondigde, stakingsaktie van de bonden laten aankomen. Al enkele dagen voor donderdag 17 december werd deze werkplaats door de werknemers bezet. Zij beperkten zich niet tot een bezetting van de werkplaats alléén. Op drie achtereenvolgende dagen — 16, 17 en 18 december — blokkeerden zij alle verkeer op de nabijgelegen Dietsesteeweg alsmede doorgaand verkeer over een nabijgelegen viadukt. De politie, bevreesd voor eskalatie, greep niet in maar zorgde voor omleiding van het verkeer. Een verslaggever van 't Vlaamse dagblad *Het Volk* berichtte dat de bezetters op het terrein van de werkplaats op de barbecue hun ontbijt bereidden.

De staking begon op woensdag 16 december des avonds om tien uur en duurde tot 10 uur donderdagavond. Het Vlaamse dagblad *Het Volk* noemde de bewuste donderdag er een, „die de pendelende Vlamingen niet licht zullen vergeten”. Het stakingsparool, aldus deze krant, werd zo goed opgevolgd, dat er geen treinen reden. De stations, bijvoorbeeld die van Tongeren, Bilzen, Genk, Hasselt en St. Truiden in Belgisch Limburg boden een laten aanblik. Bij het station van Hasselt werd door stakers gepost, maar deze hoefden niet tegen eventuele onderkruipers in aktie te komen. Er kwamen geen werkwilligen opdagen.

Wat *Het Volk* berichtte stemde overeen met de berichtgeving in andere bladen. *La libre Belgique* schreef dat de rails volkomen leeg bleven en dat er in het hele land geen enkele trein had gereden. *Het Nieuwsblad* konstateerde dat de staking algemeen was en dat ook het goederenvervoer naar de Belgische haven werd stilgelegd. In het Antwerpse Centraal Station, aldus dit blad, viel geen trein te bekennen. De Dienst Stroomvoorziening funktioneerde niet. De loketten voor inlichtingen bleven onbemand. Het Franstalige blad *Vers l' Avenir* verklaarde, dat het spoorwegpersoneel het treinverkeer had lamgelegd om een beter treinverkeer te verdedigen en noemde de staking „totaal”. *La dernière Heure* konstateerde dat er geen enkele trein gereden had. Deze krant meldde voorts een interessant detail: de Onafhankelijke Bond van Spoorwegpersoneel S.I.C. (Syndicat Indépendant des Cheminots) — waarbij voornamelijk kondukteurs zijn aangesloten — verlangde van zijn leden dat ze pas donderdagmorgen om 10 uur (en dus niet de vorige avond om 22 uur) in staking zouden gaan. Maar aan die wens van de vakbondsbureaukraten werd slechts door zegge en schrijve één kondukteur gevolg gegeven. Alle andere kondukteurs legden inderdaad op woensdagavond het werk neer. Ook *La Libre Belgique* noemde de staking een groot succes.

EEN VERVOLG IN JANUARI

In januari j.l. kreeg het protest van de spoorwegbonden een vervolg, het vervolg waar-

mee zij in december al hadden bedreigd voor het geval dat de spoorwegdirectie geen herziening van haar plannen zou aankondigen. Ditmaal koos elk van de vier betrokken bonden een andere dag uit voor een 24-uurs-aktie. Er werd derhalve op 26, 27, op 28 en op 29 januari gestaakt door telkens een andere categorie van het personeel; het gevolg was uiteraard dat er op geen van deze dagen sprake was van een normaal functioneren van het treinverkeer. Maar er was evenmin sprake van een totale verlamming. Voor de Belgische tv verklaarde de directeur van de Belgische spoorwegen, kennelijk dankbaar en opgelucht, dat „een grote staking op het nippertje was afgewend”. Zijn dankbaarheid gold uiteraard de vakbonden die, anders dan aanvankelijk was aangekondigd, uiteindelijk voor deze strategie hadden gekozen. Niettemin ondervond het reizigersverkeer wel degelijk hinder.

Hoe het met die hinder was gesteld liet de Vlaamse televisie zien. In het programma *Panorama* werden verscheidene treinreizigers ondervraagd, die vertelden over aanzienlijke vertragingen en over het uitvallen van diverse treinen, maar die over het algemeen wel begrip toonden, omdat ook zij niet erg ingenomen waren met de in uitzicht gestelde opheffing van bepaalde stopplaatsen. Er kwamen in *Panorama* ook personeelsleden van de spoorwegen aan het woord. Zowel zij als de geïnterviewde reizigers noemden de dienstverlening zwak en het rijdend materiaal verouderd. Een van de ondervraagden had het over „treinen uit de tijd van Felix Timmermans” (Felix Timmermans (1886- 1947) bekend Belgisch romanschrijver).

NIET ALLEEN DE SPOORWEGEN

In de achter ons liggende decembermaand stond de actie van het spoorwegpersoneel allesbehalve op zichzelf. Er heerste in België héél wat arbeidsonrust. In de eerste plaats moet hier worden vermeld, dat op dezelfde dag dat er geen enkele trein reed ook plotseling gestaakt werd door de chauffeurs van het streekvervoer in de provincies Luik en Namen. Die staking werd niet door een vakbond uitgeroepen. Het was, aldus *La Libre Belgique*, een spontaan protest naar aanleiding van een disciplinaire maatregel tegen een van de kollega's die door allen als een grote onrechtvaardigheid werd gevoeld.

De ‚wilde’ actie werd uiteindelijk door de vakbond overgenomen, nadat de bond — beproefde methode om aan een dergelijke staking een eind te maken — met de directie overeengekomen was, dat er een commissie zou worden ingesteld, die de eventueel te hanteren disciplinaire maatregelen nog eens zou bekijken.

Gestaakt werd er in december ook bij de Franstalige televisie, alsmede door 200 personeelsleden van Hansen Transmission in Edegem die dreigende ontslagen wilden voorkomen.

Onrust heerste er voorts onder het personeel van de luchtvaartmaatschappij Sabena en onder werkers in de gezondheidszorg. Een staking bij Sabena wisten de bonden via een op het nippertje gesloten akkoord met de directie te voorkomen. Banenverlies was niet van de baan, maar zou minder bedragen dan aanvankelijk in uitzicht werd gesteld.

In de eerste helft van december gingen tien personeelsleden van de therapeutische gemeenschap De Sleutel in Merelbeke over tot een bezetting van de bedrijfsruimte. De directie spande een kort geding aan waarop een gerechtsdeurwaarder, vergezeld van een aantal rijkswachters aan de bezetters kwam vertellen dat er aan de bezetting meteen een einde moest komen.

Midden-december dreigden wisselstakingen bij de banken; het ontevreden medisch personeel van het ziekenhuis Citadelle in de stad Luik gaf uiting aan zijn ontevredenheid door medische diensten gratis te verrichten.

In januari was er aan de her en der verspreide arbeidsonrust nog steeds geen eind gekomen. Op maandag 14 januari werd het bedrijf Donnay bezet ¹⁾. In de eerste helft van januari werd er ook gestaakt bij het Amerikaanse bedrijf Gleason Works in Baudour. Over nadere bijzonderheden omtrent deze akties beschikken we tot onze spijt niet.

- 1) Noch de aard van dit bedrijf, noch de plaats van vestiging of gegevens over de reden voor de bezetting zijn ons bekend.

— o —

DE ROMEINEN WISTEN HET WEL

De Romeinen uit de klassieke oudheid plachten te zeggen, dat de goden hen die ze ten verderve willen voeren met blindheid sloegen, zodat de betrokkenen, zonder er ook maar het flauwste vermoeden van te hebben, hun ondergang tegemoet gingen. Aan die wijsheid uit de lang vervlogen dagen van Julius Ceasar en Brutus hebben wij onwillekeurig moeten denken door al het gekrakeel wat in de PvdA is losgebarsten nadat het doek viel aan het slot van de jongste politieke komedie ¹⁾. Die, welke op diverse lokaties — zoals Almere, Doorn, Bergschenhoek en Zoeterwoude — is opgevoerd en waarvan het laatste bedrijf speelde in de vergaderzaal van de Tweede Kamer.

We hebben het over het WAO-kompromis naar men begrijpen zal en in feite niet eens zozeer over dat kompromis zelf, noch over de wijze waarop het tot stand kwam, dan wel over het naspel dat er op volgde. Nadat het doek gevallen was stond de top van de PvdA voor de weinig benijdenswaardige opgave om datgene wat uit de bus gekomen was door de strot van de achterban te duwen, een achterban die inmiddels niet onbeduidend is geslonken en die, voor zover hij ondanks alles nog bestaat, met slikken de grootste moeite heeft.

Drie topfiguren kweten zich in Rotterdam van de moeilijke taak: het Kamerlid Frans Leynse, staatssecretaris Simons en partijvoorzitter Felix Rottenberg. „Binnen tien jaar”, zo zei de laatstgenoemde (wij citeren het *Rotterdams Dagblad* van 1 februari), „zal de PvdA zeker niet de meerderheid in de Tweede Kamer halen . . . ” Daarna evenmin, zou men kunnen opmerken. Zonder dat hij in de rede was gevallen kon Rottenberg hieraan de konklusie verbinden dat om deze reden „een kompromis onontkoombaar” was. Ontkoombaar inderdaad wanneer men tot elke prijs deel wil blijven uitmaken van de regering, wanneer men uit ‚regeergeilheid’ — het woord is niet door ons uitgevonden — bereid is medeverantwoordelijkheid te dragen voor de afbraak van de welvaartsstaat.

Voorzitter Rottenberg had het natuurlijk niet over regeergeilheid. Hij ‚legde uit’ dat het kompromis aanvaard was omdat men als het ware voor de keuze tussen twee kwaden stond en derhalve voor het kleinste kwaad moest kiezen. Hij zei het niet met deze woorden. Hij erkende — en dat was een heel ander geluid dan een paar dagen eerder fractieleider Thijs Wöltgens had laten horen — dat „het besluit niet voor alle groepen even goed uitpakt.” Maar hij voegde daaraan toe dat met „een volgend kabinet van misschien CDA en VVD de klappen veel harder zouden aankomen”.

1) Een komedie als je achteraf naar het gekronkel van de PvdA kijkt. Het voorafgaande stuk was echter een drama, die toekomstige AOW-ers zich nog lang zullen heugen.

Niemand roerde de vraag aan hoe de problemen met de WAO waren ontstaan. Niemand stond erbij stil, dat sociale voorzieningen uit de geproduceerde meerwaarde moeten worden betaald. Niemand wees er op, dat bij economische teruggang (en dus bij een geringere meerwaardeproductie) de sociale voorzieningen in het gedrang komen, ook dan wanneer er van de WAO geen oneigenlijk gebruik zou worden gemaakt. Niemand probeerde de politiek van de PvdA daaruit te verklaren dat zij een burgerlijke partij is die daarom voor de taak staat de moeilijkheden waarin het kapitaal is komen te verkeren op de een of andere wijze te helpen oplossen.

In feite waren de topfiguren die het kompromis verdedigden en de critici in de zaal het over één ding eens, namelijk dit dat de PvdA een ‚socialistische’ partij is. Voor de leiding was dat een argument om het kleinste kwaad te kiezen; de critici hadden om die reden liever gezien dat de partij weer in de oppositie ging. „Jullie hebben de partij naar de donder geholpen” riep een van deze critici. Achter dit verwijt ging nog altijd ongeschokte geloof aan de sociaaldemokratische mythe schuil, de mythe dat een partij als de PvdA zich anders zou moeten gedragen dan zij doet; de gedachte dat de politieke kopstukken zich niet als ‚goede sociaaldemocraten’ hadden opgesteld.

Voor de realiteit, dat wil zeggen voor het burgerlijke en kapitalistisch karakter van de partij, schijnen voor- en tegenstanders van de thans door haar gevoerde politiek volkomen blind te zijn. Het is deze blindheid die haar — zoals iemand die de toorn van de Romeinse goden wekte — op een heel andere weg voert dan die waarop de direkt betrokkenen zich wanen. Wat haar te wachten staat is niet de versterking van het zogenaamde ‚socialistische’ gedachtengoed, niet de herrijzing van welke periode ook uit haar verleden, doch de definitieve dood van een mythe, die juist bij de modern-kapitalistische verzorgingsstaat niet meer past.

Waar die staat voor zorgt, dat is de zo efficient mogelijke voortgang van de kapitalistische produktie. Mogelijk, misschien zelfs waarschijnlijk, zou die produktie meer gebaat zijn met een heel andere regeling van de WAO dan waarvoor nu gekozen is. Maar wat voor regeling er onder de gegeven maatschappelijke verhoudingen ook tot stand zou komen, met de ‚socialistische’ mythe zou zo’n regeling niets te maken hebben en met een verwijzing naar of een beroep op die mythe kan de huidige regeling echt niet bestreden worden.

— O —

VERANTWOORDING VAN DE FINANCIËLE BIJDRAGEN DIE IN HET JAAR 1992 ZIJN BINNENGEKOMEN

C.B. te A. fl 180,-; A.v.d.H. te W. fl 80,-; A.v.d.M. te U. fl 50,-; Ph.B. te P. fl 25,-; W.v.D. te D. fl 60,-; J.M. te L. fl 100,-; M.B. te R. fl 80,-; R.S. te U. fl 50,-; N.V. te U fl 100,-; J.v.d.V. te L. fl 75,-; G.A. te A. fl 20,-; P.N. te U. fl 50,-; B.v.B. te M. fl 65,-; T.G. te A. fl 40,-; A.B. te H. fl 100,-; W.M. te D. fl 100,-; A.v.d.M. te O. fl 75,-; C.B. te A. fl 30,-; W.S. te V. fl 75,-; G.K. te U. fl 60,-; D.v.d.M. te L. fl 50,-; G.v.d.M. te A. fl 60,-; J.d.L. te G. fl 30,-; A.Z. te H. fl 150,-; J.C. te A. fl 335,-. Totaal fl 2.040,-.

De in Nederland woonachtige abonnees hebben met het december-nummer een accept-

girokaart toegestuurd gekregen. Wij verzoeken hen vriendelijk om het abonnementsgeld voor 1993 daarmee te betalen. Maar wil men wel even duidelijk de naam op de kaart vermelden? We hebben namelijk al enkele accept-girokaarten terug ontvangen met een onleesbare handtekening en verder niets. Dat maakt onze administratie wel moeilijk.

Lezers buiten Nederland kunnen we deze service helaas niet bieden en wij verzoeken hen dan ook om op eigen initiatief een bijdrage voor 1993 aan ons te willen overmaken.

Helaas zijn er nog steeds lezers die denken dat *Daad en Gedachte* gratis is. Dat is dus een groot misverstand. Wat je wilt en kunt betalen bepaal je als lezer zelf, maar voor niks gaat de zon op. Het maandelijks uitgeven van ons blad kost veel geld. Denk alleen maar aan de portokosten. De postzegels op de enveloppen spreken boekdelen. Voorts zijn de uitgaven voor het laten kopiëren ook niet gering, om maar niet te spreken van onderhoud en vervanging van de machines waarop het blad wordt getikt. Mensen die hun initialen hierboven niet terug vinden en van wie wij in 1992 geen bijdrage hebben ontvangen, krijgen tot april de tijd om alsnog te betalen, voor 1992 en . . . voor 1993. Voldoen ze daaraan niet dan zullen ze *Daad en Gedachte* niet meer krijgen toegestuurd.

Reeds 29 jaar lang zorgen wij dat de lezers elke maand *Daad en Gedachte* in de bus krijgen. En dat is lang niet altijd even gemakkelijk. Het is allemaal vrijwilligerswerk, dat echter met veel liefde wordt gedaan. Het minste wat wij dus van hen, die het blad interessant genoeg vinden om te lezen, mogen verwachten is dat ze naar hun vermogen ons financieel zoveel mogelijk steunen. Gelukkig hebben we een aantal lezers dat ons steeds gulhartig steunt. Maar het komt er wel op neer, dat zij die weigeren te betalen of het erop aan laten komen, dat wij hen als lezer moeten schrappen, parasiteren op anderen.

Zeker, bij een blad als *Daad en Gedachte* kan men dat doen. Wij zullen geen deurwaarder of inkassobureau op een weigerachtige lezer afsturen. Wij zijn er echter van overtuigd, dat zij die weigeren hun financiële verplichtingen tegenover ons na te komen, wel steeds het abonnementsgeld voor een dagblad (dat ze zeer waarschijnlijk hebben) op tijd overmaken. En dat is wrang, te weten dat zij ons in de kou laten staan, terwijl ze tegenover een burgerlijk blad wel hun verplichtingen nakomen.

Natuurlijk, het is mogelijk dat men wel eens een periode heeft, dat men niet bij machte is zijn verplichtingen na te komen. Maar wat is gemakkelijker dan ons dat even door middel van een briefje te laten weten? Ons blad zal iemand in dergelijke omstandigheden heus wel worden toegestuurd, mits men het ons laat weten.

Daarom: geef ons de mogelijkheid door middel van uw financiële bijdrage *Daad en Gedachte* te blijven uitgeven.

Redactie en administratie „*Daad en Gedachte*”.

— 0 —